

УДК 316.285:355.01

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-5-2>

ЗБРОЙНИЙ ТА ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Задорожня Олена Володимирівна,
старша викладачка кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
zadorognia@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-4173-249X

Розвиток будь-якого суспільства є складним і багатостадійним процесом, який відбувається в рамках схеми «початок – розвиток – вирішення» об'єктивно обґрунтованих протиріч і конфліктів. Стаття має на меті здійснити теоретико-методологічний аналіз сутності конфлікту та характеристики понять збройний та воєнний конфлікт у сучасному світі.

Методи дослідження. Для досягнення мети та отримання належних результатів дослідження проведено з використанням сучасної загальнонаукової методології. У **результаті** дослідження з'ясовано, що сучасні конфліктологічні теорії конфлікт розуміють як форму соціальної взаємодії. Конфлікт є об'єктивно притаманним явищем для суспільства. Його сутність, причини, форми прояву та способи врегулювання доступні розумінню лише на основі глибокого з'ясування природи суспільства та особливо людини, закономірностей соціальних відносин та взаємодії людей.

Проаналізовано зміст понять «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт», визначено їх співвідношення.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що існування суспільства без конфліктів неможливе. Не можна категорично назвати конфлікт проявом дисфункції організацій, що відхиляється поведінкою індивідів і груп, феноменом життя. Найімовірніше, конфлікт – необхідна форма соціальної взаємодії для людей.

Воєнний конфлікт в Україні давно переріс статус регіонального. За впливом, що триває, і ймовірним наслідком це – подія глобальна, що змінює політичний вигляд не тільки європейської спільноти, а й міжнародних відносин в цілому. Продовження російсько-української війни може стати причиною підризу глобальної безпеки та стабільності у світі. Конфлікт поставив під велике питання цінності та принципи світового правопорядку, що підлягають переосмисленню.

Ключові слова: конфлікт, соціальний конфлікт, воєнний конфлікт, збройний конфлікт.

ARMED AND MILITARY CONFLICT AS A PHENOMENON OF MODERN SOCIETY

Zadorozhnia Olena Volodymyrivna,
Senior Lecturer at the Department of National,
International Law and Law Enforcement
Kherson State University
zadorognia@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-4173-249X

The development of any society is a complex and multi-stage process that takes place within the “origin – development – settlement” scheme of objectively justified contradictions and conflicts. The article aims to conduct a theoretical and methodological analysis of the essence of conflict and characterize the concept of armed and military conflict in the modern world.

Research methods. To achieve the goal and obtain proper results, the study was implemented using a modern general scientific methodology. As a result of research, the author found that modern conflict theories interpret conflict as a form of social interaction. Conflict is an objectively inherent phenomenon for society. Its essence, causes, forms of manifestation, and regulation ways can be understood only through a thorough clarification of the nature of society, particularly of man, the laws of social relations, and human interaction.

The author analyzes the content of “military conflict” and “armed conflict” and determines their correlation.

Conclusions. To sum up, we can say that society cannot exist without conflict. It is impossible to categorically call conflict a manifestation of organizations' dysfunction with deviant behavior of individuals and groups, a phenomenon of life; rather, conflict is a necessary form of social interaction for people.

The military conflict in Ukraine has long since outgrown the status of a regional one. In terms of its ongoing impact and likely consequences, it is a global event that is changing the political look of not only the European community but international relations as a whole. The continuation of the Russian-Ukrainian war could undermine global security and stability in the world. The conflict has called into doubt the values and principles of the world order, which are subject to rethinking.

Key words: conflict, social conflict, military conflict, armed conflict.

Вступ. Неоднозначність розвитку сучасного світу наприкінці минулого та на початку нинішнього століття, а також фундаментальні зміни в усіх сферах людської життєдіяльності спонукають науку до пошуку найбільш оптимальних форм та методів розуміння навколишньої дійсності, яка під впливом різних факторів піддається трансформаційному впливу. Так, дуже важливими з наукової точки зору є питання, пов'язані з поняттям «конфлікт», і різного роду протиріччями, що відіграють значну роль у становленні та розвитку різних форм людської життєдіяльності. В умовах ускладнення правових відносин збільшення числа спорів і розширення міжнародного співробітництва збільшується і значимість вивчення конфліктів.

Військові зіткнення та конфлікти останніх років стали функціональними осередками розвитку безлічі протиріч сучасного світу, чим частково і продиктовано актуальність нашого дослідження. Не менш важливим є питання, що стосується внутрішнього змісту різних форм конфлікту, який відображає цілісність його явища в цілому. Актуальність вивчення збройних та воєнних конфліктів продиктована необхідністю створення комплексних підходів до їх аналізу та вирішення.

Проблеми забезпечення міжнародної безпеки в сучасних умовах багато в чому зумовлені відсутністю єдиного розуміння процедур переходу до воєнного конфлікту. Тенденція розмивання загальноприйнятих рамок війни та миру пов'язана з удосконаленням невійськових форм і способів міждержавного протистояння та комплексним їх застосуванням у рамках єдиного задуму, у тому числі разом із збройним насильством. Поява в науковій,

військово-політичній та громадській полеміці безлічі формулювань різних типів воєн без конкретного їхнього юридичного визначення на міжнародному та національному рівнях призвели до полісемії розуміння самого змісту воєнного конфлікту, класифікації та оцінки військових загроз. Основна частина наукових публікацій з цієї тематики переважно присвячена особливостям різних типів «нових» воєн та розвитку військово-теоретичних поглядів на застосування збройних сил у сучасних конфліктах. Актуальним та недостатньо опрацьованим напрямом досліджень є виділення ознак виникнення військових загроз та формування єдиної системи критеріїв визначення меж воєнного конфлікту на користь прогнозування розвитку військово-політичної обстановки у світовому та регіональному масштабах.

1. Теоретико-методологічні підходи до дослідження конфлікту

Сучасна наука дає безліч трактувань та визначень поняттям «конфлікт» та «конфліктність», що зумовлено неоднозначністю цього історичного та соціокультурного явища, а також специфікою його прояву загалом.

Сутність конфлікту у розумінні різних галузей знань подамо у таблиці 1.

Таким чином, конфлікти є феноменом будь-якого суспільства, що відображають суперечливості процесу взаємодії та відносин, відмінностей, а то й несумісності інтересів, ціннісних орієнтацій та цілей як осмислене протистояння.

Конфлікти слід відрізнити від інших форм конфронтації у суспільстві, які можуть бути наслідком відсутності згоди між учасниками дискусії; протиріччя інтересів; колізії; супер-

Таблиця 1

Розуміння конфлікту у різних галузях знань

Філологія	конфлікт відбиває безліч процесів: непримиренне зіткнення сторін, думок, сил, інтересів, потреб, цілей, суттєвий суперечка, сварка, розбіжність, гостре протиріччя, сутичка, бій, чвара, ворожнеча, і навіть боротьба, криза, напруженість, колізія та інших (Академічний тлумачний словник)
Фізика	фізична наука вважає, що першим конфліктом на землі можна вважати так званий «Великий вибух», який породив Всесвіт і ланцюг конфліктів, що, в свою чергу, стали причиною різноманітних космічних катастроф
Біологія	грунтуючись на теорії природного відбору, Чарльз Дарвін визначає конфлікт як одну з умов існування та розвитку всього живого на землі (цит. за Гарькавець С.О., Волченко Л.П., 2020)
Філософія	протиріччя сприймається як взаємодія протилежностей – взаємовиключних сторін і тенденцій предметів і явищ, які водночас перебувають у внутрішній єдності та взаємопроникненні, виступаючи джерелом саморуху та розвитку (Авер'янова Н.М. та Воропаєва Т.С., 2021)
Соціологія	більше схильні характеризувати конфлікт передусім як граничне загострення протиріч, зіткнення і протиборство, викликані протилежністю, несумісністю інтересів і позицій особистостей, соціальних груп, верств, класів, націй, держав (Шевель І.П., 2018)
Психологія	розглядає конфлікт як природну умову взаємодії людей, в основі якої лежать протиріччя, істотна різниця між інтересами і цінностями суб'єктів соціальних зв'язків. Вони стверджують, що конфлікт, будучи проявом спілкування істот, здатних до самопізнання, означає відсутність згоди, розбіжність у думках, зіткнення різних поглядів і бажань, протилежних за обставин тенденцій, потреб, мотивів і стилів поведінки (Ромадікіна В.С., 2014)
Публічне управління	визначає конфлікт як універсальний спосіб взаємодії складних систем, що містять у собі ряд суперечностей, подолання протиріччя та обмежень у будь-якій сфері, де існують контакти між окремими людьми та спільнотами (Рак Ю., 2021)
Право	трактує конфлікт як протиборство суб'єктів (носіїв) протиріч, протидія сторін, що переслідують цілі, що не співпадають або взаємно виключають один одного (Колич О., Сесюк Ю. 2020)

ництва, змагання. Важливо наголосити, що конфлікт – це зіткнення інтересів різних соціальних суб'єктів, що відбувається публічно. Часто конфлікт має політичний вимір (оскільки соціальний конфлікт зачіпає управлінські системи) – соціальний конфлікт загрожує політичним конфліктом. Нагромадження конфліктів у суспільстві називається кризою. Політичний конфлікт пов'язаний із взаємовідхиленням відповідальності та влади.

2. Змістовна характеристика понять «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт»

Початок XXI століття характеризується різноманітністю форм та методів ведення воєнних конфліктів, які відрізняються від традиційних. Це використання широкого спектру невоєнних методів тиску (економічних, політичних, інформаційних, соціальних та ін.), що у свою чергу потребує уточнення нового розуміння сутності воєнного конфлікту.

Поява різних варіантів поєднань воєнних і не воєнних форм і способів боротьби та їх удосконалення призвело до різного трактування терміна воєнний конфлікт. В останні роки у наукових колах спостерігається підвищений інтерес до розуміння змісту самого поняття воєнного конфлікту в сучасних умовах, класифікації воєн та визначення меж їх виникнення. Загалом можна виділити два основні підходи до даного визначення. Перший розглядає воєнний конфлікт у традиційному сенсі як форму вирішення протиріч між державами або політичними силами всередині них з використанням засобів збройної боротьби. Як основна ознака його початку вважається застосування військової сили для поразки різних об'єктів і живої сили противника (Перепелиця, 2003). У рамках другого підходу воєнний конфлікт є багатомірним соціальним явищем, що поєднує різні форми протиборства (Лещенко, 2020; Тронько, 2024). Дане визначення дає неоднозначне трактування воєнного конфлікту з допомогою включення до його сутнісного змісту невійськових форм і методів протистояння.

Чинне законодавство визначає воєнний конфлікт як «форму розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили». Цим документом основними видами воєнного конфлікту визначено війну та збройний конфлікт (ВРУ, 2018).

Л. Гончаренко та В. Абламська, аналізуючи воєнні (воєнно-політичні) конфлікти, визначають їх як «зіткнення між двома або більше воєнно-політичними силами чи групами, зумовлене реальними або штучно створеними політичними, соціальними, ідеологічними протиріччями, що знаходить свій вияв у веденні відкритих бойових дій, політичному тиску, інформаційно-психологічному впливі тощо» (Гончаренко Л.Л. та Абламська В.В., 2023).

Ознаками воєнного конфлікту виступають:

- наявність суперечностей між- або внутрішньодержавного характеру;
- двостороннє застосування воєнної сили.

Оксфордський словник визначає збройний конфлікт як «застосування збройної сили між

державами або тривале збройне насильство між державними органами та організованими збройними групами або між групами всередині держави» (Oxford Reference, 2023).

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону під збройним конфліктом розуміється «збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт)» (ВРУ, 2018).

Таким чином, «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт» співвідносяться як ціле та частина, загальне й особливе.

В умовах збройного конфлікту основним засобом досягнення цілей сторін конфлікту у сфері політичної влади виступає збройне протистояння, яке надає їм (сторонам) можливість реалізації власних інтересів за допомогою інформаційних, економічних, правових, силових ресурсів.

У структурі конфлікту виділяють такі елементи:

- суб'єкти або сторони – породжують сам конфлікт, надають йому зміст та визначають подальший розвиток;
- непрямі учасники, які можуть впливати на характер та перебіг конфлікту;
- предмет конфлікту – являє собою основу протистояння;
- об'єкт конфлікту – сукупність цінностей, за володіння якими ведеться боротьба.

Експерти Недержавного аналітичного центру «Українські студії стратегічних досліджень» для аналізу воєнної активності у світі пропонують таку класифікацію воєнних конфліктів (Індекс війни, 2022):

Воєнні конфлікти в тій чи іншій формі розпалюються кожного року і можуть мати серйозні наслідки. За даними Щорічника СІПРІ, у 2023 році збройні конфлікти відбувались у 56 державах (Щорічник СІПРІ, 2023). Проте з 2022 року головною подією у глобальному масштабі стала російсько-українська війна, що розгортається з 2014 року. Це війна без оголошення, із залученням усіх компонентів «війни четвертого покоління», що раз по раз проривається назовні через відкриті воєнні конфлікти.

Як ми бачимо з даних дослідження, у XXI столітті воєнні конфлікти відбуваються у багатьох кранах світу, маючи різні форми й рівень насильства. Після завершення другої світової війни не зафіксовано жодного офіційного оголошення війни жодною зі сторін ні в одному збройному конфлікті. Якщо у більшості випадків воєнні конфлікти обмежувалися кордонами держави або групи держав з «прозорими» кордонами за участю недержавних збройних угруповань, то ситуація в Україні є прикладом великої міждержавної війни за участю регулярної армії. Події в Україні призвели до краху багатьох уявлень, теорій і авторитетів у політичній і військовій сферах. Ініціатор, основні учасники та спостерігачі з усіх боків отримали та побачили те, чого не планували і не очікували. Два роки бойових дій окреслюють контури змін, що революціонізують у військовій справі, можливо, що

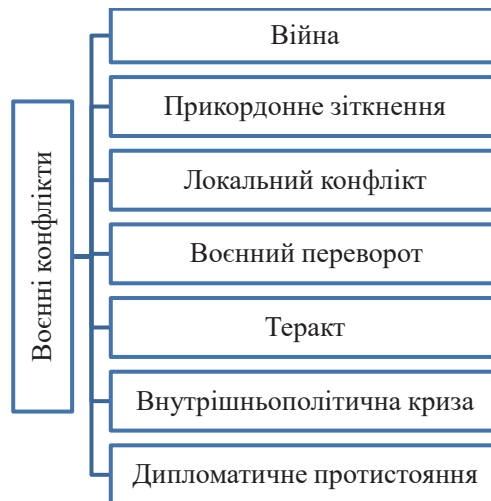

Рис. 1. Класифікація воєнних конфліктів

Рис. 2. Збройні та політичні конфлікти у 2023 році (за версією Міжнародної кризової групи)

(взято з відкритих джерел <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/03/infografika/svit/top-zbrojnyx-ta-politychnyx-konfliktiv-2023-roczni-pro-nyx-vidomo>)

зумовлюють образ війни і військового мистецтва на все XXI століття.

Висновки. Сьогодні дослідженнями конфліктів займаються багато різних наук, серед яких, окрім філософії, соціології, психології, ще й юриспруденція, історія, мовознавство, природничі, військові науки тощо.

Конфлікт, його причини, форми прояви та способи врегулювання доступні розумінню лише на основі глибокого з'ясування природи суспільства та особливо людини, закономірностей соціальних відносин та взаємодії людей.

Конфлікти, як і будь-які соціальні протиріччя, є формою реальних суспільних зв'язків, які якраз і виражають взаємодію особистостей, відношення соціальних груп та спільностей при розбіжності, несумісності їхніх потреб, мотивів та ролей. У цьому сенсі вони не тільки допустимі, а й бажані, можуть бути

корисними як джерело та фактор суспільної активності.

Події 2022–2024 років в Україні стали наймасштабнішим збройним конфліктом на європейському континенті з часів Другої світової війни. Значні маси військ та практично весь спектр сучасних озброєнь задіяні у безпрецедентному обсязі. Образ бойових дій останніх десятиліть XX і перших десятиліть XXI століття, у ході яких технологічно розвиненіші держави проводили операції проти значно слабшого супротивника, фактично зник.

Початок широкомасштабного вторгнення в Україну вплинув на систему міжнародних відносин та міжнародний правопорядок. Усталена система світового правопорядку перебуває у режим трансформації, переосмислення базових принципів і цінностей, якими керувалася світова спільнота останні десятиліття. Майбутнє закінчення воєнного

конфлікту в Україні може закріпити перехід світу до якісно іншого стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Становлення і розвиток конфліктологічних ідей в історії філософської думки. *Молодий вчений*. 2021. № 6(2). С. 128–135. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2021_6\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2021_6(2)_12).
2. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>.
3. Гарькавець С.О., Волченко Л.П. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення: навчально-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 92 с. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0d089ec-5c14-4c20-b605-f7048538b99b/content>.
4. Гончаренко Л.Л., Абрамска В.В. До питання сутності та класифікації воєнно-політичних конфліктів. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 1(28). С. 147–157.
5. Индекс війни. Моніторинг воєнних конфліктів у світі 2022 року. URL: <https://ussd.org.ua/2023/01/20/indeks-vijny-monitoring-voennykh-konfliktiv-u-sviti-2022-roku/>.
6. Колич О., Сесюк Ю. Поняття та ознаки юридичного конфлікту: соціологічно-правовий аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 7, № 1. С. 54–60. URL: <http://doi.org/10.23939/law2020.25.054>.
7. Лещенко О.Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки); Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, 2020. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/proekt-rukopisu-leschenka-ost.-utoch.-09.01.2020.pdf>.
8. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
9. Перепелиця Г.М. Конфлікти в посткомуністичній Європі. Нац. ін-т стратегічних досліджень. Воєнна безпека; Вип. 8. Київ : Фоліант, 2003. 431 с.
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n9>.
11. Рак Ю. Конфлікти у публічному управлінні України: особливості та види. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 1. С. 42–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2021_1_8.
12. Ромадікіна В.С. Конфлікт як соціально-психологічний феномен: спроба філософського осмислення його сутності. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2014. Вип. 8. С. 107–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2014_8_28.
13. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ : ФОП Голембовська О.О., 2018. 208 с.
14. Стратегія воєнної безпеки України : Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8> (дата звернення: 03.03.2024).
15. Топ збройних та політичних конфліктів у 2023 році: що про них відомо. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/03/infografika/svit/top-zbrojnyh-ta-politychnyh-konfliktiv-2023-rozci-pro-nux-vidomo>.
16. Тронько О.О. Міжнародний військовий конфлікт: теоретичні підходи до вивчення та застосовуване до нього право. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 363–376. DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-64>.
17. Шевель І.П. Соціальний конфлікт як феномен соціологічного пізнання. *Габітус*. 2018. Вип. 5. С. 105–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2018_5_21.
18. Шевель І.П. (2021). Конфлікт проти конфлікту: соціологічний аналіз світової проблематики. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, (8), 238–248. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249056>.
19. Щорічник СІПІ 2023. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-10/yb23_summary_ukr.pdf.

20. Armed conflict. Oxford Reference. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095424342?rskey=N30qw5&result=2>.

21. Popovych T., Topolnytska M., Vashkovych V. Criteria for defining an armed conflict in international legal acts. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Том 1 № 78. С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.8>.

REFERENCES:

1. Averianova Nina, Voropayeva Tetiana (2021) Stanovlennia i rozvytok konfliktolohichnykh idei v istorii filosofskoi dumky [Formation and development of conflictological ideas in the history of philosophical thought]. *Molodyi vchenyi*. 6(2). S. 128-135. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2021_6\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2021_6(2)_12)
2. Akademichnyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy [Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. URL: <http://sum.in.ua/>
3. Harkavets S.O., Volchenko L.P. (2020) Konflikty v osvithnomu seredovyshchi: diahnostryka ta praktyka vyrishennia [Conflicts in the educational environment: diagnostics and practice of resolution]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv : Drukarnia Madryd, 92 s. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0d089ec-5c14-4c20-b605-f7048538b99b/content>
4. Honcharenko L. L., Ablamska V. V. (2023) Do pytannia sutnosti ta klasyfikatsii voienno-politychnykh konfliktiv [The question of the essence and classification of military-political conflicts]. *Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 1 (28). S. 147-157.
5. Indeks viiny. Monitoryng voiennykh konfliktiv u sviti 2022 roku [War index. Monitoring of military conflicts in the world in 2022]. URL: <https://ussd.org.ua/2023/01/20/indeks-vijny-monitoring-voennykh-konfliktiv-u-sviti-2022-roku/>
6. Kolych O., Sesiuk Yu. (2020) Poniattia ta oznaky yurydychnoho konfliktu: sotsiolohichno-pravovyi analiz [Concepts and signs of legal conflict: sociological and legal analysis]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: Yurydychni nauky*. Vol. 7, № 1. P. 54-60. <http://doi.org/10.23939/law2020.25.054>
7. Leshchenko O. (2020) Transformatsiia systemy tsyvilnoho zakhystu Ukrainy v umovakh sучasnykh voienno-politychnykh konfliktiv hibrydnoho typu [Transformation of the civil protection system of Ukraine in the context of modern military-political conflicts of the hybrid type]. Dissertation for obtaining of scientific degree of a political sciences candidate (doctor of philosophy, PhD) in specialty 21.01.01 - Fundamentals of national security of the state (political sciences) - National Institute for Strategic Studies, Kyiv. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/proekt-rukopisu-leschenka-ost.-utoch.-09.01.2020.pdf>
8. Parakhonskyi B. O., Yavorska H. M. (2019) Ontolohiia viiny i myru: bezpeka, stratehiia, smysl [Ontology of war and peace: security, strategy, meaning]: monohrafiia. Kyiv: NISD. 560 p.
9. Perepelytsia H. M. (2003) Konflikty v postkomunistychnii Yevropi [Conflicts in post-communist Europe]. *Nats. in-t stratehichnykh doslidzhen. Voienna bezpeka; Vyp. 8*. Kyiv: Foliant, 431 s.
10. VRU (2018) Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On national security of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n9>
11. Rak Yu. (2021) Konflikty u publichnomu upravlinni Ukrainy: osoblyvosti ta vydy [Conflicts in the public administration of Ukraine: features and types]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. Vyp. 1. S. 42-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2021_1_8
12. Romadykina V. S. (2014) Konflikt yak sotsialno-psykholohichnyi fenomen: spoba filosofskoho osmyslennia yoho sutnosti [The conflict as a socio-psychological phenomenon: the attempt of philosophical understanding of its essence]. *Filosofia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. Vyp. 8. S. 107-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2014_8_28
13. Senatorova, O.V. (2018) Prava liudyny i zbroini konflikty [Human rights and armed conflicts]: navch. posib. Kyiv: FOP Holembovska O.O. 208 s.

14. Prezydent Ukrainy (2021) Stratehiiia voiennoi bezpeky Ukrainy [Military security strategy of Ukraine]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 25.03.2021 r. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8> (data zvernennia 03.03.2024)

15. Top zbroinykh ta politychnykh konfliktiv u 2023 rotsi: shcho pro nykh vidomo [Top armed and political conflicts in 2023: what we know about them]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/03/infografika/svit/top-zbrojnyx-ta-politychnyx-konfliktiv-2023-roczy-pro-nyx-vidomo>

16. Tronko O.O. (2024) Mizhnarodnyi viiskovyi konflikt: teoretychni pidkhody do vyvchennia ta zastosovuvane do noho parvo [International military conflict: theoretical approaches to the study and the law applied to it]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, 1, 363-376. DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-64>

17. Shevel I.P. (2018) Sotsialnyi konflikt yak fenomen sotsiologichnoho piznannia [Social conflict as a phenomenon of sociological knowledge]. *Habitus*. 5. 105-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2018_5_21

18. Shevel I.P. (2021). Konflikt proty konfliktu: sotsiologichnyi analiz svitovoi problematyky [Conflict against conflict: a sociological analysis of world issues]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, (8), 238–248. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249056>.

19. SIPRI Yearbook (2023) https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-10/yb23_summary_ukr.pdf

20. Oxford Reference (2023) Armed conflict. Oxford Reference. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095424342?rskey=N30qw5&result=2>

21. Popovych, T., Topolnytska, M., Vashkovych, V. (2023) Criteria for defining an armed conflict in international legal acts. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seria: Pravo*, Vol. 1 № 78. P. 58-62. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.8>

Стаття надійшла до редакції 15.10.2024

The article was received 15 October 2024